

Бу
нүөмүргэ

Кини уонна сокуон

Чурапчы олохтооҕо
түөкүннэргэ 1 мөл харчытын
уордарда/3

Урбаан

Кэрэттэн кэрэ дьарыктаах
урбаанныт - Анастасия
Корякина/4

Тыа хаһаайыстыбата

Саха үгэһинэн ынах-сүөһү
иитэр Алексеевтар дьыэ
кэргэн/5

«Чурапчы» ТХПК буойунатыгар үлэ- хамнас үгэннээтэ

Тэрилтэ түбүгэ. Чурапчыга идэһэ сүөһүлэри
маассабай астааһын сабаланна/2

Тэттик

Элбэх кыбартыралар саҥа дьыэ олоххо киириэҕэ

Бу нэдиэлэҕэ Өрөспүүбүлүкэ Бырабыыталысты-
батын бэрэссэдээтэлэ Кирил Бычков сэттинньи
3 күнүгэр Чурапчыга үлэлиэҕэ. Кини "Хаарбах
дьыоттэн көһөрүү" бырагырааманан тутуллу-
бут Ленин аатынан уул. 91 нүөмүрдээх 2-с куор-
тулугар турар, элбэх кыбартыралар саҥа дьыэ
үөрүүлээх аһыллыытыгар кытыаҕа. Ону тэнэ
тутуу, уунан хааччыллы, анал байыаннай дьайыы
болпуруостарын тула мунньаҕы тэрийиэҕэ.

"Успуорт үрдэлэ" дьин саҥа ыспартыбынай былаһаакка үлэтин сабалаата

Алтынньы 26 күнүгэр Чурапчы улууһунааҕы оҥо-
ну-ыччаты успуорка эбии үөрэхтээһин оҥуола-
тын иһинэн "Успуорт үрдэлэ" дьин адаптивнай
үлэҕэ ыспартыбынай былаһаакка аһыллытын
үөрүүлээх чааһа буолла.

Бу бырайыак бэриэстэһэн грантын пуонда-
тын кыайыылааҕынан тахсан, "Дьулуус" пуонда өй-
өбүлүнэн үлэтин салгыыр. Эт-хаан өтүкүн эрчий-
эр былаһаакка доруобуйаларынан хааччахтаах
итиэннэ инбэлиит оҥолор дьарыктаналларыгар
төһүү күүс буолар.

Тэрээһинигэ оҥолор төрөлгүттэрин кытары
кытыннылар. Үөрүүлээх чааска улуустааҕы
адаптивнай успуорт көрүгүннэрин салайааччы Ин-
нокентий Матвеев, социальной харалта управле-
ниетын аатыттан Ольга Баишева, оҥону-ыччаты
успуорка эбии үөрэхтээһин оҥуолатын дириэк-
тэрин солбуйааччы Семен Артемьев эбэрдэ тыл
эттилэр.

Тэрээһин иккис чааһыгар бырайыак психолог-
тара Прасковья Явловская уонна Юлия Собакина
оҥолорго, төрөлгүттэргэ анаан оонньуулары, пси-
хологической трениннэри тэрийэн ыыттылар.

Калинингракка сахаттан бастакы летчик дьахтары үйэтиттилэр

Сомоголоһуу күнүн көрсө Калининград уоба-
лаһыгар сахаттан бастакы летчик-дьахтар Вера
Кирилловна Захароваҕа аналлаах мемориальной
дуоска аһыллына.

Бэлиэ дьаһалга Саха сириттэн 23 киһилээх дэ-
лэгээссийэ сырытта. Ол иһигэр Чурапчытан Вера
Кирилловна аймахтара кытыннылар.

Бу туһунан Екатерина Скрыбина билиһин-
нэрдэ:

— Аҕа дойду улуу сэриитин кыттылаахтарын
кэриэстиир аллеяҕа биир дойдутаахпыт сырдык
аата «ИХСАН» дьин Ислам итэҕэлин түмсүүтүн
бэрэссэдээтэлэ Явер Гусейнов көбүлээһининэн
үйэтитилиннэ. Кини тус этиитигэр Вера Кирил-
ловна киһини сөхтөрөр хорсун быһыытын ити-
эннэ Польша Торн куоратыгар концлагерга сып-
пытын, бу куорат Калининград уобалаһыттан
чугаһын бэлиэтээтэ.

Дуоска аһыллытын кэнниттэн саха саллаат-
тарын дьоруойдуу охсуһууларын ахтар, киһилэри
үйэтитэр сыаллаах кэмпириэнсийэ буолла. Манна
биһиги Вера Захарова дьыэ кэргэнин сырдатар
дакылаатынан кыттан, дьон сэнээриитин ыллы-
быт.

«Чурапчы» ТХПК буойунатыгар. // СЭМЭН ЖӨДРДИНОҕИ ТҮӨРИИТЭ

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Сэттинньи
3 күнэ
БЭЭТИНСЭ

Сэттинньи
4 күнэ
СУБУОТА

Сэттинньи
5 күнэ
БАСКЫҤЫАНҤА

Сэттинньи
6 күнэ
БЭНИДИЭНҤЫК

Сэттинньи
7 күнэ
ОЛТУОРУНҤЫК

Сэттинньи
8 күнэ
СЭРЭДЭ

Сэттинньи
9 күнэ
ЧЭППИЭР

-17° -27°

-19° -22°

-18° -25°

-19° -29°

-21° -28°

-21° -29°

-23° -29°

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Ил Дархан өйөбүл эбии көрүгнэрин олохтуур туһунан Ыйаахха илии баттаата

Алтынньы 26 күнүгэр Ил Дархан байманнай дьайыы кыттылаахтарыгар уонна кинилэр дьиз кэргэттэригэр өйөбүл эбии көрүгнэрин олохтуур туһунан Ыйаахха илии баттаата. Документ эргийизинэргэ өйөбүлү оноруу биер кэлим федеральной стандартыгар олохтуур. Ол курдук, байманнай дьайыы кыттылаахтарын дьиз кэргэттэрэ олохтор дьизэлэрин төлөбүрүн ороскуотугар уонна хапытаалынай өрөмүөн усунуобун төлөбүрүгэр 50% компенсация көрүллэр. Маны таһынан, култуурунай тэрээһиннэргэ сылдыһыга чэпчэтии кириэ. Байманнай дьайыы кыттылаахтарын оҕолор өрөспүүбүлүкэ оскуола-ларыгар эбии бэлэмнэни бөлөхтөрүгэр босхо сылдыһаллар. Төгүрүк суукканы быһа үлэлиир уһууааннарга бастакы учураатынан ылылаллар, дьиз кэргэн баһарар буоллаһына, оскуола үөрэнээччилэр олохтор сиригэр оскуолага көһүөн сөп. Араас куруһуоктарга, ыспартыбынай сизексийэлэргэ босхо сылдыһаллар, ыспартыбынай таһаарынан хаачыылаллар. Өйөбүл эбии миэрэлэрин олоххо киллэрин бэрээдэгин бырабыыталыстыба сэтгэний 15 күнүгэр дьиз бэлэмниэ.

Норуоттар икки ардыларынааҕы “Арасыйа” форум-быыстапкатыгар сахалыы киинэлэри билиһиннэриэхтэрэ

Саха сиригэр күннэрин чэрчилэринэн Норуоттар икки ардыларынааҕы “Арасыйа” форум-быыстапка былаһааккатыгар сэтгэний 12 күнүгэр “Тымныы оҕуһа” кылгас кээмэйдээх 3D мультфильм көрдөрүү буолуо. Анимационнай киинэ соторутааҕыта Imagine NATIVE Film + Media Arts дьиз норуоттар икки ардыларынааҕы киинэ бэстибээлигэр анал бириһи тулпута.

Ил Дархан Айсен Николаев бэлиэтээбитинэн, Саха сирэ – норуот төрүт үгэстэрэ, култуурата аныгылыы технологиялар уонна ураты идиэйэлэр түмүлүбүт сирдэринэн буолар, онон бу быыстапкага сылдыһыт дьон өрөспүүбүлүкэбит араас улахан ситиһилэрин, бырайыактарын көрөн сөбүхтэрэ.

“Егор Чэрин” киинэ фронтвик Тимофей Сметанин сэтгэнийгэр олохторун уһуллубута. “Бу киинэ эмиз манньк улахан быыстапкага көрдөрүлүлэригэр үөрэбин. Бу улахан чизэ. Егор Чэрин уобараһа көрөөччүнү, ордук эдэр ыччаты патриотической тыынна итингэ олус улахан суолтаны ылар”, – дьиз режиссер Дмитрий Кольцов санаатын үлэһиннэ.

Форум-быыстапка Дойду Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин сорудаһынан Москва куоракка ВДНХ-га бу дьыл, сэтгэний 4 күнүгэр 2024 сүл муус устар 12 күнүгэр дьиз ытыллыа. Манна Арасыйа 84 эргийизэ, федеральной министригэр бэлэр, бээдэ-эстибэлэр, уопсастыбаннай тэрилтэлэр кыттыахтара.

Саха сиригэр биэс сүл иһигэр 70-тан тахса санга уһууаан үлэбэ кириэ

Саха сиригэр биэс сүл иһигэр 72 уһууаан үлэбэ кириэ, олохтон 24 эбийнэх Дойду Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин көбүлээһининэн, «Демография» национальной бырайыагынан тутулуна. Бу туһунан өрөспүүбүлүкэ баһылыга Айсен Николаев тус телеграм-ханаалыгар суруйда.

«Калинини сылларга биһиги өрөспүүбүлүкэбитигэр кырачааннарга санга уһууааннар тутулууллар. Хас биридии уһууаан – дьингээх оҕо саас дьыбарыаһа. Манна оҕону бары өтүгүнэ сайыннарынан эрэ мунурдаммакка, кырачааннар доруобууларын эмиз бөөдөгөтөллөр.

Күн аайы оҕолор бэйэлэрин сырдык, кизик-куонг уһууааннарыгар үөрэ-көтө калаллар. Бу биһиги оҕолорбутугар – Саха сиригэр кэскилин туһугар ыттар үлэбит сүрүн түмүгэ», – дьиз бэлиэтээтэ Николаев.

СӨ Ил Дархан уонна Бырабыыталыстыбатын пресс-сулууспата.

«Чурапчы» ТХПК буйуунатыгар үлэ-хамнас үгэннээтэ

Тэрилтэ түбүгэ. Чурапчыга идэһэ сүөһүлэри маассабай астааһын саҕаланна

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Улуус киинигэр турар буйуунааҕа идэһэ сүөһүлэри маассабай астааһын саҕаланна. Быылгы дьыллаахха үс күн устата «Чурапчы» ТХПК үлэһиттэрэ утуйар ууларын умнан турар, биер да мүнүүтэ тохтообокко, сынньанар дьиз билбэккэ үлэлиэхтэрэ. Кинилэр сыралаах үлэлэрин түмүгэр кыстыгы туоруур сыллаагы эппит-аспыт тулууктанар буоллаҕа.

Билигин буйуунааҕа үлэ-хамнас үгэнэ. «Чурапчы» ТХПК бырабылманньатын онорон таһаарар эргинер отделениетын начаалынньыга Айталига Петровна Павлованы көрсөн, үлэ хаамытын билистибит. Онуоха кини манньк хоруйдаата:

«Үс күннээх үлэбит саҕаланна. Күн аайы икки массыына сүүрэр, барыта холбоон 59 киһи үлэли-хамны сылдыар. Бу күннэргэ барыта холбоон 271 идэһэни астаатыбыт. Манна эрдэ дуоҕабардаспыт баһынай хаһаайыстыбалар-бытыттан сорохторо «сүөһүбүтүн салгы иитиэхпит этэ» дьиз эт туттаратан аккаастанылар. Ол эмиз үчүгэй төрүөт. Былырын алта күн устата 718 сүөһүнү астаабыппыт, оттон быылгы дьылга икки төгүл кыра дьиз буолар. Нэһиликтэртэн чааһынай дьон эмиз сүөһүлэрин туттардылар, бырабылманньа уурааһынан киһиэ эти 470 солк дьиз ылынныбыт. Маһаһыннарга суордугтан көрөн буугун, ойгоһон, холун сыаната араастаах буолар. Төһө кыалларынан нэһиликтэрин этинэн хааччыла сатыахпыт.

Халлаамыт хата турар биэрдэ, наһаа сылыһбата, аһара тымныы-бата. Түгэнинэн туһанан, бырабылманньа аатыттан күүстээх үлэбэ сылдыар кэлэктиппитигэр дириг махталбытын тизэрдэбит, кинилэр күүстэринэн үлэбит таһаарылаах, кыайылаах-хотуулаах.

Буйуунааҕа үлэ күөстүү оргуйар // ААПТАР ТҮӨРӨННЭ

Чурапчы олохтооёо түөкүннэргэ 1 мөл харчытын уордарда

Киһи уонна сокуон. Улууспутугар түөкүннээһингэ киирэн биэри
көрдөрүүтүн полиция подполковнига Дьулустан Тихонов кэпсиир

Елена МАКАРИНСКАЯ

Улууспутугар төһө да сэрэ-
тии үлэтэ ытыллыбытын
үрдүнэн, төлөпүн, интэ-
ринизт нөҕүө түөкүннэ-
ргэ киирэн биэри, албынна-
ты тахса турар. Статистика
көрдөрүүнэн, билигин би-
энсийэлээхтэр буолбакка,
үксүгэр үлэниир кыахта-
ах, хамнастаах, орто сааста-
ах дьон киирэн биэрэллэрэ
элбээтэ. Бу тугу этэрий?

гэ албыннатан, 1 мөл кэрингэ
харчытын уордарда. Киһи са-
айтка инвестиция бырагыра-
аматыгар рекламаны көрөн,
сайаапканы ыппыт, онно
киинэхэ "Газпром" инвести-
ционной хампаанньатын ме-
неджерэбин диэн эрийэн итэ-
бэлгэ кирибиттэр. Бастаан 290
тыһ, онтон 183 тыһ ыппыт.
Салгыы эбии суума наада,
суумай төһөнөн улахан да, соч-
чонон барыһа элбэх буолар
диэбиттэр. Онуоха киһи 500
тыһыңчалаах кредиттэй ка-
артаны онотторон, харчытын
киилэргэ көһөрбүт. Түөкүт-
тэр харчыны ылаат сүтэн ха-
албыттар, төлөпүөнү эригэр
сатаан эрийэн тийибэтэх. Би-
лигин бу дьыаланан бэрэбэр-
кэ бара турар.

Бу курдук түөкүттэргэ

киирэн биэри түбэлтэлэрэ
тахса тураллар. Албыннаппыт
дьонтон "маннька киирэн би-
эримэн диэн эпэтэхтэрэ, сэ-
рэппэтэхтэрэ дуо?" диэн ый-
ыттааха, "билэбит, истибиппит,
сэрэтиллибиппит" дииллэр.
Ити курдук төһө да билбиттэ-
рин үрдүнэн албыннаппыттар-
ын бэйэлэрэ да билбэккэ ха-
лаллар. Үксүгэр орто саастаах,
хамнастаах тэрилтэ үлэһиттэрэ,
оёо көрөн олохтор уонна элбэх
оҕолоох ийэлэр киирэн биэрэл-
лэр. Төрүөтэ эбии дохуоттана-
ары, чэпчэки харчыны экири-
ти диэн буолар буоллаа.

Онон өссө төгүл сэрэтэбин:
итинник социальной ситимнэ-
ргэ, сайтарга баар инвестиция
рекламаларыгар итэҕэйимэн.
Маны таһынан баантан, ЮЛА
биллэриитинэн, сокуон үлэһитэ
эрийэбин диэтэхтэринэ, салгыы
кэпсэтимэн. Киилэр бэйэлэрэ
хаһан да эрийбэттэрин өйдөөн.

Этиллибитин курдук, би-
лингги кэмгэ түөкүттэр харчы-
лаах, кыахтаах арангы булал-
лар. Итэбэлгэ дэбигис киирэр
уйулба үөрэхтээхтэрэ да буолу-
охтарын сөп. Бары сэрэтиллэ-
бит, хас хардыбыт аайы ити
туһунан кэпсииллэр да киирэн
биэрэ турабыт. Биир бэйэбэр
күннэтэ хэриэтэ итинник эри-
йэллэр диэххэ сөп. Калин айфон
функцията саврах нүөмэрдэри
блокуур буолан, эрийэллэрэ
аччаата.

Инвестиция чааһыгар ки-
ирдэххэ, ким судургутук элбэх
харчыланан баҕарыа суоҕай.
Мин хас да сыллаахыта итин-
ник сайт нөҕүө эмиз сайа-
апка бырахпыппар, "Тинько-
фф" бэрэстэбинтэлэбин диэн
эрийбитэ. Бастаан "үтүө-маа-
ны" тылыннан "12 тыһ уган саҕа-
лаахха, бастаагы саҕалааччылар
кыра сууматтан саҕалыыргыт
ордук" диэн кэпсээн, тутатына
харчыбын ыттарга сатаабы-
тын саарбахтаан, "толкуйдуом,
билигин счеппар харчым суох,
кумааһы харчыбын уктаһы-

на" диэбиппэр, "сибилитин
баран ук, туох мэхэйдиирий"
диэн кэнникиинэн күргүйдээн,
кыһыран-тымтан киирэн бар-
бытыгар түөкүн эбит диэн чопчу
билэн, салгыы кэпсэппэтэҕим.
Ити курдук, киһи өйүн сүүйэр
оҕуруктаах өйдөөх дьон үлэли-
илэр эбит.

Онон түөкүннэргэ киирэн
биэри бэйэбиттэҥ тутулук-
тааһын өйдүүх тустаахпыт. Бу
дьин холобурдары ааһан, бэйэ-
битигэр сөптөөх түмүктэри оно-
стуоххут диэн эрэнэбит.

ОСТЕРЕГАЙТЕСЬ МОШЕННИКОВ

НЕ ДАЙТЕ СЕБЯ ОБМАНУТЬ!

Уруһуй интэринизт ситимиттэн ыппыһына.

Анал байыаннай дьайыы. Улууспут дьоно- сэргэтэ байыаннай дьайыы кыттыылаахтарыгар көмөнү өнгөрөллөр

Людмила ГОРОХОВА

Байыаннай дьайыы саҕала-
ныабыттан өрөспүүбүлүкэт-
тэн, улуустартан Аҕа дой-
дубутун көмүскүү сылдьар
дьоммутугар, бааһыран
сытар биир дойдулаахтар-
бытыгар, киилэр дьиз кэр-
гэттэригэр араас хабааннаах
көмөлөр өнгөһүллаллар.

Ааспыт нэдиэлэҕэ Чурапчы
улуусун баһылыгын солбуйа-
аччы Алексей Лобанов салалта-
лаах дэлгэһэссийэ байыаннай
дьайыы буола турар сиригэр
тийиэн, биир дойдулаахтарбы-
тын көрсөн, улуус дьонун-сэр-
гэтин аатыттан гуманитар-
най көмөнү туттардылар. Ол
курдук анал байыаннай сылаас
таһаһы-сабы, эми-тому, спаль-
никтары, тепловизордары, ан-
тидроннары, тактичэскай тэ-
риллэри, матасчыкылы уо.д.а.
малы-салы туттардылар.

Биир ураты түгэниинэн
Кыайыы туһугар анал байыан-
най дьайыыга сулууспалы

сылдьар кэрэ аһардары кытта
көрсүһүү буолла. Киилэр-
гэ чурапчылар ааттарыт-
тан хас биирдиилэригэр анал
таһаһы-сабы, туттар малы-са-
лы, харысхаллары ону сэргэ
«Нива» массыныаны биэрди-
лэр. Дойдуларыттан тэйэ сылдьар

дьон Чурапчы халбаһытын, хоту
дойду дьуухала балыгын ам-
сайан, ахтылбаанын таһаар-
дылар.

Улууспут баһылыга Степан
Саргыдаев ыгырымынан «Чу-
рапчы сайдыыта» диэн улуус-
тааһы кыайыы туһугар үл-

элиир пуондага тэрилтэлэр,
урбаанньыттар, биирдиилээн
дьон көмө харчыларын укту-
лар. Бүгүгү туругунан 3 134
485 солк. киирдэ. Ону таһынан,
улуус бүүдүүтүттэн быһыл 4
922 000 солк. көрүлүннэ. Пуон-
дага кирибит харчыттан ба-

Биир
дойду-
лаахта-
рын кытта
көрүстү-
лэр.

йманнай дьайыыга сылдьар
дьоммутугар, киилэр дьиз
кэргэттэригэр, гуманитарнай
көмөҕө билигин туругунан 2
217 763 солк. өрөспүүбүлүкэттэн.
Пуондага ким баҕарар кыайыы
туһугар бэйэтин кылаатын кил-
дэриэн сөп, үлэтэ салгыы ыы-
тыллар.

Бу күннэргэ Мугудай нэһи-
лигин олохтоохторо, Ульяна
Слепцова салайыытынан,
80-тан тахса киилэ отону хо-
муйдулар. Манна «Чурапчына»
түмсүү, «Арасыһыа ийэлэрэ»
уонна улуустааһы дьахталлар
сүбэлэрин чилиэттэре куулунан
саахар биэрэн, «Чурапчы» ТХПК
босхо 300 устуука киилэ аһар-
даах сиробу өнгөрдүлэр. Дойду-
бут битэминнээх отомо бааһы-
ран сытар биир дойдулаахтар-
быт доруобуйаларын чөлүгэр
түһэрэллэригэр көмө буолуоҕа.

Ити курдук улууспут олох-
тоохторо Кыайыы туһугар ту-
руулаһа сылдьар уодаттарбыты-
гар биир санаанан көмө-тирэх
буолаллар, этэҥнэ эргиллэн кэ-
лэллэригэр эрэнэллэр.

Кэрэттэн кэрэ дьарыктаах урбаанныыт - Анастасия Корякина

Урбаан. Сибэкки биисинэстээх эдэр урбаанныыт Анастасия Корякинаны кытта интервью

Марфа ПЕТРОВА

Сибэкки устар олохпугу-гар ураты суолталаах. Кини нарын көстүүтүн хоһоонго хоһуйаллар, ырыаҥа ыллыллар. Кини үгүс тыла суох, сибэкки нөнгө тапталын, ытыктабылын биллэрэр, үөрүүтүн үллэстэр. Маннык истинг изиинилэри тиздэр бэлэххэ ордук сибэкки букета кэрэ аҥаардарга кэрэхсэнэр.

Кэлигги кэмгэ тыа сирдэригэр араас өтнөөх, көрүнгээх букеттары фантазиялаан айан-тутан таһаарар салоннар, лаппылар тэтимнээхтик аһыллаллар. Биір оннук сиринэн Чурапчыга «Твой букет» сибэкки мастарыскайа буолар. Бу кэрэ, нарын букеттары бэлэмниир мастарыскайы «Маарыкчаан» эргизэн киинин 2-с этээһигэр айар дьобурдаах флорист, урбаанныыт Анастасия Корякина үллэстэр. Кини хаһаангыттан биисинэһинэн дьарыктанарын, сибэккилэри хайдах харайарын, көрөрүн-истэрин туһунан сэлэргэстибит.

●●● Доробо, Анастасия! Бэйэҥ тускунан ааҕааччыларбытыгар сэлэргэ эрэ.

●●● Доробо, мин Хоптобо нэһилиэгиттэн төрүттээхпин. Оскуоланы Дирингэ бүтэрэн. Дьохуускайдаагы эргизэн уонна экзистенциэ кэллээһинигэр Товаровед салаатыгар үөрэммитим. Оттон үлэни сылдьан, кэтэхтэн Сибирдээҕи потребительской кооперация университетин Дьохуускайдаагы филиалыгар товаровед идэтигэр үөрэнэн үрдэттиммитим. Урбаанныыт буолуом иннинэ «Маарыкчаан» ПУО-ҕа идэбинэн үлэлээбитим.

Бу үлэниир сылларбар куруук бэйэбэр үлэлиэхпин баҕарарым. Ол курдук, 2017 сыллаахха истинг дьүөгэм эдьиийэ Дьохуускайга сибэкки маҕаһымнааҕа. Ону холобур оностон, дьүөгэбинээн сибэкки маҕаһынын арынар баҕа санаалаах этибит. Кэлин дьүөгэм бэйэтин суолунан атын үөрэххэ барбыта. Оттон мин товароведьнан үлэни сырыттаппына, биіргэ үлэлиир кыһым этии киллэрэн, өр толкуйдаабакка, сибэккинэн дьарыктанарга сөбүлэспитим. Оннук аҕыйах сыл биіргэ тэтимнээхтик үлэлээбиппит. Билигин туспа бэйэ дьыалатын арыммытым сыл буолан эрэр.

●●● Сага саҕалааччыларга көмө буолар Арасмый-атааҕы, өрөспүүбүлүкэ-тээҕи бырагыраамалар көдүүстээхтик үлэлиилэр. Мантан туһаммытын дуо?

●●● Аан бастаан социальнай хантараакка биисинэс быраһыагы суруйан, көмө ылбытым. Оттон үлэтэ суохтарга учуок-

ка туран, туһааннаах көмөнөн туһанан, сибэккилэри харайар анал халадьынынныгы атыла-спытым. Бу оборудованиены Санкт-Петербург куораттан собуоттан аҕалтарбытым. Маны сөргэ урбаанныыттарым өйүүр куонкурууска биисинэс-былааны суруйан көмө ылбытым. Онон сибэкки атылыыр автомат атыласпытым. Автомат билигин «Айылгы» НАДь турар, быраһынынныкгарга үлэлиир. Дьон сүрдээҕин ылар, үөрэнэн эрэллэр.

●●● Туюх уустуктары көр-сүбүккүнүй?

●●● Улахан суох. Фанна Иванова Попова салайааччылаах «Маарыкчаанга» товароведьнан үлэлиир кэмнэрбэр элбэх уопуту игэриммитим. Ону тэнэ ийэм, эбэм саастарын тухары атыһыттаабыттар. Эбэм Екатерина Гаврильевна уонна эһэм Василий Дмитриевич Никоновтар, урут сойуус ыһылла илигинэ, Хадаар маҕаһынын-гар үлэлээбиттэрэ. Онон кыра эрдэспиттэн атым-эргизэн эйгэ-тигэр улааппыт киһи буолабын.

●●● Букет онгорорго, үүнээйилэри көрөргө-истэргэ ханна үөрэмиккинэй?

●●● Дьохуускайга, Владивостокка флористикаҕа анаан-минээн үөрэммитим. Былырын эбии Москвага үөрээн кэлэн, билим кыҕын, билигин треннэри билэн, «Твой букет» сибэкки мастарыскайын арыммытым. Күннэтэ флористикаҕа сыһыаннаах сонуннары, туһалаах сүбэлэри интэриниэт ситимиттэн көрөн, ааҕан сага информацияны ылабын.

Билигин атыгы сибэкки букеттара, биир үүнээйилэрэ, хара буордар, уоһурдуулар, бы-

раһынныкка шариктар бааллар. Сотору бадааракка сөптөөх табаардар атыгы тахсыахтара.

●●● Сибэккилэргин хантан аҕалтараҕын?

●●● Хас да сыл үлэлээбит бастайааннай поставщиктардаахпын. Сибэккилэр Санкт-Петербург, Москва куораттан тизийилэн кэлэллэр. Оттон онно Голландия, Эквадор курдук содуруу дойдуларыттан кэлэллэр.

●●● Кырыа кыһыммыт чуҕаһаан, бөлүгө өрүскэ парон сырмыта аҕыйах хонугунаан тохтуоҕа. Бу кэмгэ сибэккилэр кэлэллэр дуо?

●●● Сылы эргиччи, тохтобула суох аҕалтарабын. Үчүгэйдик суулланан, температура эр-эсиймэ тутуһуллан, ирбиһинэн этэнгэ айааннаан кэлээччилэр.

●●● Дьон ханнык сибэккилэри сөбүлээн атылаһалларый? Сибэкки суолтатынан көрөн араааччылар дуо?

●●● Букеты күннэтэ ылаллар. Ордук розаны, хризантеманы сөбүлээн атылаһаллар. Сибэккини суолтатынан көрөн талар киһи аҕыйах. Үксүгэр «четнай», «нечетнай» ахсааны тутуһаллар.

●●● Букет өр турарын туһугар туту сүбэлэнигин?

●●● Сибэкки - нарын, кэбирэх үүнээйи. Ол иһин, биллэн турар, көрүүнү-истини ирдир. Түргэниик өлбөттөрүн туһуттан тыһынаах сибэкки дьөрбөлөрүн +2-тэн -7 кыраадыс температураах халадьынынныкпытыгар туруорабыт. Биһиги атылыыр букеттарбытыгар босхо анал бороһуок уонна букеты көрүү туһунан сүбэлэри суруйан угабыт. Бу бороһу-

© Мастарыскай кэрэ букеттара.

огу букет уутугар куттааха, өр турарыгар көмөлөһөр. Уу ыраас буолуохтаах уонна күн айыу уларыһахтаах.

●●● Туюх сага сүүрээниир киридилэрий?

●●● Сакалаат, клубника букеттары биірдиһлээн сакаһынан онороччубут. Быһылгыттан, Билин күнүттэн саҕалаан, сакалаат букеттары үгүстүк атылаатыбыт. Учуутал күнүгэр анаан эмиз атыгы тахсыбыттарын дьон хамаатык атыласпыта. Сакалааттары урбаанныыт, асчыт Ульяна Заровлеваҕа онгортон, букет гына хомуйан, холбоон, кыраһыабайдык суулаан атыгы таһаарбыппыт.

●●● Ханнык дьизэ сибэккилэрэ атыгы баалларый?

●●● Дьизэ сибэккилэрин кэм-иттэн-кэмнэгэр көрөн аҕалааччыбын. Дьон сөбүлээн үүннэрэр, кизгник тарҕаммыт үүнээйилэр куруук атыгы бааллар. Холобур, харчыны тардар доллар маһа. Биһиги бадааракка аналлаах табаарга болҕомтобутун уурабыт.

●●● Мастарыскайгар хас үлэһиттээххиний?

●●● Уопсайа түөрт буолан үлэлибит. Кыргыттарым флористикаҕа айыллаттан ураты дьобурдаахтар, кыһамнылаахтар, эппизтинэстээхтэр. Кинилэр сылаас илиилэринэн тутан-хабан онгорбут букеттара сонуннук көстөллөр, ураты истиһиллээхтэр. Ол иһин дьон сөбүлээн ылаллар. Былырын биһизхэ үөрэммит кыыс билигин Москва куоракка сибэкки маҕаһынынгар флористынан таһаарылаахтык үлэлиир.

●●● Бассаап сыһыары-тыгар араас бөлөхтөргө маҕаһынынныг рекламата кэлээччи, сөргээн көрөөччүбүн. Рекламаҕытын ким онороруй?

●●● Реклама чааһыгар киридэххэ, кыргыттарым эмиз ураты идизиллээхтэр. Дьонго тийимтиэ буоларын туһуттан кинилэри кытта хайаан да ырытыһабыт. Ол кэнниттэн биірде видеоҕа устабыт, хаартыскаҕа түһэрэбит. Барытын бэйэбит онгоробут. Рекламаҕа анаан уһуллар кыстаахпыт, ол эбөтөр аныгылы «амбассадор» диэн буолар. Оҕолонум иннинэ Арасмыйга бобуллар социальнай ситимгэ баар страницабын күүскэ үллэстэр этим. Билигин оҕолонон, чуумпуруу туругар сылдьабын. Изийи киридэбин, кыралаан угабын. Үксүгэр онорбут букеттарбытын угабыт.

●●● «Твой букет» аат хайдах кирибитэй?

●●● Кэнники кэмгэ нумерология, китайская астрология наука кизгник тарҕанна. Нумеролог төрөөбүт күн чыһыллатынан киһи олоҕор буолар уларыһылары ааҕар. Бу билин киһи олоҕор сөптөөх быһаарыныны ыларыгар көмөлөһөр. Мин сибэкки мастарыскайы аатын толкуйдуур кэмнэр, исплиэлиһкэ аахтаран көрбүтүм. Онуоха икки тылтан турар аат барсар диэбитэ. Онон элбэх варианттан, чуолаан «Твой букет» ааты талбытым.

●●● Эи санааҕар урбаанныыт хайдах буолуохтааҕый?

●●● Биір харды инники сылдыһахтаах киһи. Урбаанныыт уһундук толкуйдуу барбакка, санаабытын онорон иһизхтээх. «Табыллыа дуу, табыллыа суоҕа дуу?» диэн ыйааһыннааны суохтаах. Судургутук эттэххэ, толкуйдааҕа, ыла, онордо. Урбаанныыт бэйэтин интэриһингэр үлэлиир буоллаҕа дин, ол иһин өрөбүлэ суох үлэлииргэ бэлэм, сүрэхтээх үлэһит буолуохтаах дин саһыбын. Маны тэнэ ийэ быһыытынан, биисинэһи эрэ өрө туппака, дьизэ кэргэнгэ эмиз болҕомтодун ууруохха наада.

Флористикаҕа айымнылаах киһи үлэлиирэ судургу. Ол эрэри бу эйгэҕэ биисинэс арынар туһунан толкуйдуур киһи ырыһаах ымпыгын-чымпыгын сийилин үөрэтиэхтээх, билэтиэхтээх.

●●● Анастасия, үлэһиттэн быыс булан, ыйытыларбар эппизтээбиккэр махтал! Үлэһэр-хамнаскар ситиһинилэри уонна элбэх эрэллээх атылаһааччыларын баҕарабын.

Саха үгэһинэн ынах-сүөһү иитэр Алексеевтар дьийэ кэргэн

Тыа хаһаайыстыбата. Төлөй нэһилиэгиттэн Людмила, Руслан Алексеевтар 2020 сыллаахха Граны ылан, үлэлии-хамсыы сылдьаллар

Наталья СИБИРЯКОВА

Билингви үйэҕэ сүүрэр тимир келе уматыга күн-түүн ыарыы турдагына, доллар кууруна халбаннаан бүтүн Аан дойдуга ас-танас сыаната халлаанга харбаһарыгар, этэргэ дылы «баҕа буута балтараа тыһыынча» буолбут кэмигэр саха киһитэ бэйэтэ хаһаайыстыба тутара тоҕоостоох. Төһө да ынах-сүөһү иитэр ороскуоттаабын иһин, туох да булкааһа, дьаата суох алаас отунан аһылыктанан төлөһүбүт бэйэ этигэр, илин сылааһынан үүннэриллибит оҕуруоппут аһыгар, үрүк аспыгар ама туох тэҥнэһэй?

куускайдаагы педагогическай үнүстүүт алын сүһүөх учууталын идэтигэр үөрэнэ кирибитэ. Тыа сиригэр, чуолаан кэтэх хаһаайыстыбалаах дьонго, сыл тахсар от-мас, иһэр ууга муус ылыта, кыстыкка кирири сытыы боппуруостара уо.д.а күннээҕи түбүк хаһан да бүппэт биллэр. Онон Людмила төрөптүгүгэр көмөлөһөр санааттан үлэлии-үлэлини үөрэтин кэтэхтэн бүтэрбитэ. Идэтин баһылаабыт эдэр исписэлиис кылгас кэмнэ Хайахсыт нэһилиэгэр үлэлээн баран, чутасты Төлөйгө миэстэ баарын истэн, онно үлэҕэ кириэр...

Руслан 1986 сыллаахха Алдан оройуонун Томмот нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Кини ийэтэ Антонина Алдан Хатымстырыттан төрүттээх. Руслан уһууһаан саастаах эрдэҕинэ Чурапчы улуһун Төлөй нэһилиэгэр ийэтэ үлэҕэ ананан көһөн кэлбиттэр.

Кинилэр эмиэ манна кэлэн ынах-сүөһү иитэн, үрүк илгэни үрүлүтэн быра-бааччы олоҕу бутаар. Руслан Төлөйгө оҕуоланы бүтэрэн баран, Одьулуунга үөрэххэ кириэр. Бэлиэтээн эттэххэ, 1997 сыллаахха өрөспүүбүлүкэ алмааһы хостуур, байытар бырамыысыланнаһын салгы сайыннарыны сэргэ олоххо-дьаһахха туттуллар араас тэриллэри, ювелинай киэргэллэри онорон таһаарарга олохтоох ыччаты бэлэмниир сыалтан, СӨ маннайгы бэрэсидьиэнэ Михаил Николаев 635-дээх дьаһалыгар олоҕуран, манна баар училище Одьулууннаагы политехническай лицей аатын ылбыта. Онон Руслан манна күндү тааһы кырылыыр исписэлиис идэтин баһылыр. Үөрэҕин уонна дьонун ынаһын сүөһүтүн көрүүнү-истиини дьүүрэлээн, кэтэх хаһаайыстыбаларын 30 төбөҕө тириэрдэ сылдьыбыттар. Салгыы эдэр киһи киэҥ сирдэргэ үлэлиэхтээх-хамсыахтаах диэн санааттан сүөһүлэрин ахсаанын кыччатан, бырамыысыланнаска вахтовай ыһымаан үлэлиир...

Эдэр ыал түстэниитэ

Хайа да нэһилиэккэ буоларын курдук, Төлөй ыччаттара барытыгар бары көхтөөх этилэр. Үлэҕэ сана ананан кэлбит исписэлиистэр, олохтоох эдэр дьон ытыллар араас тэрээһиннэргэ бэлэмнээн киһэтин мусталлара, эдэр эмэн саастарын умнуллубат кэмнэрин биригэ атаараллара. Оччолорго КВН күрэҕэ нэһилиэк, улуус, өрөспүүбүлүкэ иһинэн олус өрө күүрүүлээхтик, үрдүк тэрээһиннээхтик ытыллара. Онон төлөйдөр «Тытс» («Төлөй ыччаттан төбөр сүрүлэ») хамаандалара жалды инники күөҥгэ сылдьар этэ. Дьэ, ол күннэргэ Людмила Руслан көрсөн, билсэн, олохторун холбоон биригэ буоларга быһаарыммытара.

Төлөй нэһилиэгэр чааһынай дьийэ ылыннан, туспа буруо таһааран 2013 сыллаахха мал буолбуттара. Ол сабагтан иккиэн икки өттүттэн ынахтаах-сүөһүлээх буолан, дьобус кэтэх хаһаайыстыбаламмытара. Бастан утаа иккиэн тэригэр үлэлээн баран, кыра хаһаайыстыбаларын кэнэтэр, сайыннаран саһааттан фермер буоларга дьулуспуттара.

Алексеевтар билигин үс оҕодоохтор: икки сибэкки кэриэтэ кыргыттар, бири туйах хатарар, удьуору ууһатар соҕотох уол оҕо кинилэр олохторун киэргэтэллэр. Кыах баарынан үлэлээн-хамсаан, нэһилиэк уопастыбаннай олохтотан туора турбакка кыттан актыыбынай мал ахсааныгар кириһэллэр.

Ыл ийэтэ Людмила ынах-сүөһү көрүүтүттэн, Төлөйдөөҕү оҕуола интаринээтигэр итээччинэн үлэлииртэн ордон илгэн кэмигэр сайын айылбаҕа сылдьарын, сир астымын, чугас дьонун үөрдэн миньигэс ас астымын сөбүлүүр, нэһилиэккэ ытыллар бары тэрээһиннэргэ көхтөөхтүк кыттар. Оҕуолаҕа үөрэнэ сылдьан, Мугудайдаагы «Орленок» байыаннай-патриотиче-

скай кулууп чилиэнэ этэ, онон кыраҕы харахтаах ытааччы, улуус, өрөспүүбүлүкэ, Арасыйыа таһымнаах үтүс күрэхтэр призердара. Кыргыттар Алиана уонна Амира Төлөй орто оҕуолатын үөрэнээччилэрэ, эмиэ сүрдээх актыыбынай дьон, ийэлэригэр сүрүн көмөлөһөөччүлэр кинилэр. Мурун бүтэ Артем «Кустук» уһууһаан итиллээччигэ, күнүгэ көрбүт көмүстэрэ наадатын быһаарсар, санаабытын ситиһэр чобуо киһи. Ыл аҕата Руслан хаһаайыстыбатын көрөр-истэр, тимир көлөтүн уруулулар олоҕор эр илиниэн-ардаанан наадаҕа сүүрэр, ийэтигэр көмө-тирэх буолар, сайын дьийэ кэргэниин айылбаҕа сылдьарын, эр киһи быһытынан кыраалаан бултуурун сөбүлүүр. Сыл айы оҕолорун саҕа дьыллаагы маскарааттарын киһи сөгөр-махтайаргына онорон-чочуйан таһаарар, онон куруук үс бастыг иһигэр кириһэллэр.

Фермерскэй хаһаайыстыба тэриллээ

Судаарыстыбабыт, өрөспүүбүлүкэбит салалтатын өттүгүн үлэлэрин саҕа саҕалыр бааһынай хаһаайыстыбалары ойүүр бырагыраамалар 2012 сылтан садалаан олоххо кириэн барбыттара. Эдэр ыал Алексеевтар манна хапсаары 2016 сыллаахха Людмила урбааньыт быһытынан нолуок уорганнарыгар сурукка кирибитэ. Ирдэнэр докумуоннары хомуйар, экирэттиһэр, куонкуруска сайаапкалыыр түбүгэр түспүттэрэ.

Ол эрэн Людмила ИП быһытынан СӨ тыатын хаһаайыстыбатын министриэтибэтин нөҕүө бу куонкуруска үстэ кирибитин тухары, хомойуох иһин, бирдэ да хапсыбатахтара. Инньэ гынан ыал ийэтэ урбааньыттар кэккэлэригэр тахсыбыта. Биллэн турар, субсидияҕа, Грант үбүгэр тиксигэтэххинэ билингви кэмнэ эбии ынах-сүөһү, тизиньикэ ылынар кыахтан матабын. Эбиитин урбааньыт быһытынан регистрациланан үлэли сылдьар буоллаххына, сокуонтан куотуммакка, нолуок төлүүхтээгин биллэр суол.

Төһө да дохуоттарынааҕар ороскуоттара элбэҕин, араас кыһалҕа кыһарыйытын иһин Алексеевтар бэйэлэрин сүөһүлэрин букатын эһэр туһунан толкуйдаабахтара. Кэтэх хаһаайыстыбаларын көрбүттэрин курдук көрө, иппиттэрин курдук итэ олоҕу бутаар, сайын оттоон, кыһыннары оттоон тизиттэрэн, сыл айы түбүгүрэллэр. Манна урут даһаны, билигин даһаны икки өттүттэн эдэр мал төрөппүттэрэ, биригэ

төрөөбүттэрэ, аймахтара улахан өйөбүл буолаллар. Бэйэҕит да билэргит курдук, хотон үлэтэ, от оттоһун, мас мастааһын, тизийи-таһыы, күһүн сүөһү көрдөөһүнэ, кураан турдагына мобильнай биригээдэ тэрийэн атын сиргэ оттуу барыы уо.д.а.-бу барыта күүстээх, ыарахан үлэттэн тахсар буолаҕа.

Үп-харчы экирэттиһэр кэмнэригэр Людмила улуусталаагы тыа хаһаайыстыбатын управлениетын үлэһиттэрин кытары эн-мин дэһэн, үтүс ыйытыларыгар сүбө-хоруй ылан кэлбитэ. Чуолаан оччоттон Чурапчы улуһун бааһынай хаһаайыстыбаларын кытары чопчу үлэлэһэр тыа хаһаайыстыбатын управлениетын исписэлиинэ Мария Саввина улахан өйөбүл, күүс-көмө буолбута. Уопуттаах үлэһит саҕа саҕалыр бааһынайдар бизнес-былаан онороллоругар, СӨ тыа хаһаайыстыбатын министриэтибэтигэр кириэн бырайыактарын көмүскүүллэригэр, куонкурус хамыһыыатын ыйытыларыгар хайдах эппиэттииллэригэр тийэ барыларын кытары тэҥнэ сылдьыһан, быһаарсан, ыйан-кэрдэн биэрэрэ.

Онон 2019 сыллаахха Мария Михайловна сүбэтинэ аны Русланы урбааньыт онорон, «ИП КФХ Алексеев Руслан Сергеевич» диэн регистрацияламыттара. Тутатына тыа хаһаайыстыбатын министриэтибэтин куонкуруһугар кыттан баран эмиэ мэлйибиттэрэ. Сорох киһи манна номнуо санаарҕаан, «туох да табыллыбат эбит» диэн түмүккэ кэлэн тохтоу эбитэ буолуо. Ол эрэн Алексеевтар санааларын түһэрбэккэ, 2020 сыллаахха бэһис төгүлүн кирисэн, кэмнэ кэнээс «Агростартап» хайысхатынан 5 нөлүйөн суумалаах Грант үбүгэр тиксэн, хаһаайыстыбаларын улаатыннаран кыахтаммыттар.

Дьэ, этэргэ дылы, үлэ күөстүү оргуйбута. 50 төбө кириэр хотону туттарбыттара, икки тыраахтар, прессподборщик уонна сүөһү атыыласпыттара. Билингви туругунан Алексеевтар уолсайа 50 төбө сүөһүлээхтэр, 35 манар ынахтаахтар. Маны таһынан кинилэр, аныгы дьон быһытынан, хотонго, дьийэ таһыгар тутулар тыа хаһаайыстыбатын кыһылы арааһыттан итэн боруобалылар. Ол курдук, кус, хаас, индөх көтөрдөрү, дьийэ козаларын тутта сылдьыбыттара.

Онон Алексеевтар бу курдук дуулуурдаахтык бэйэ хаһаайыстыбатын тэринэн, күннэтэ үлэ үөһүгэр сылдьар түбүктээх дьон. Кинилэргэ инникитин даһаны ылыбыт дьылаларын ыһыктыбакка, торумнаабыттарыттан туораабакка ситиһилээхтик, таһаарылаахтык үлэлииллэригэр баҕарыабын!

Туох барыта оҕо саастан сабыллар

Людмила 1985 сыллаахха Мугудай нэһилиэгэр Пуховтар дьийэ кэргэттэригэр иккис оҕонун күн сирин көрбүтэ. Кыра сааһыттан үлэҕэ барытыгар сыстаҕас, түргэн туттунуулаах, бэйэтин саастылаахтарын түмэ тардар дьонордоох, сытыы-хотуу кыыс этэ. Тыа ылын сизирини төрөптүттэрэ кэтэх хаһаайыстыбалаахтара, онон Люда хотон үлэтигэр эмиэ оҕо эрдэҕиттэн илин-атах буолан көмөлөһөрө. Олус аһыныгас сүрэхтээҕэ, кыһы-сүөлү барытын таптыыра, маанылыыра, сана төрөөбүт ньиригэ эриэккэс аат ингэрэрин сөбүлүүрө. Ону таһынан кини матасыыкыттан садалаан тыраахтарга тийэ тизиньиккэ барытыгар интэриэстээх этэ. Адатынаан тыраахтарынан буоллун, жассынанан буоллун бааһынада, алааска барсарын туохтааҕар да ордороро.

Мугудай орто оҕуолатын бүтэрэн баран, кэтэхтэн Дьо-

Түөрт атахтаах дофотторбутугар эппиэтинэстээх буолуобун

Исписэлиис сүбэтэ. Дьизэ кыыллара туох сыстыганнаах ыарыылардаах буолуохтарын сөбүн туһунан улуустаабы бэтэринээринэй сулууспа билиһиннэрэр

Августа ДАВЫДОВА

Күн айы алтыһар, иитэр-аһатар дьизэбит кыыллара – ыт, куоска туох сыстыганнаах паразитарнай ыарыылардаах буолуон сөбү?

Былаахы

Сүөһүгэ, кыылларга, киһиэхэ бастаах кэмгэ үөскүүр хаан оборон аһыыр үөн. Кыылларга түүлэригэр сылы быһа баар буолуон сөп. Маннык быт, былаахы кыыл сиһигэр, ойовоһугар, кутуругун төрдүгэр, өттүктэригэр, сымсыларыгар үөскүүр. Быттаах, былаахылаах кыыл көстөр дьүһүнэ дьүдьэх, ырыган, түүтэ түспүт, сорох сиригэр тарабай-даныан да сөп, атын үөһүрдээх да буолуон сөп. Улаханыттан, кыратыттан, сааһыттан тутулуга суох үөскүүр үөн буолар. Кыыл тустаах бэтэринээринэй исписэлиискэ икки төгүл интервалынан эмтэнэр.

Власоед

Ыт, куоска түүтүгэр үөскүүр кыра үөн. Ыарыыны көбүтээччи Trichodectidae ыкка, куоскага бэйэтин көрүгүнэринэн араасар. Бу үөн 1-2 мм уһуннаах түүлэр төрдүлэрин сизин, кылгас түүлээх кыыллар тарабай буолуохтарыгар диэри тарбанан, түүлэрэ түһүөн сөп. Уһун түүлээхтэр хоһоһолоһоллор, бааһырлаллар, кэмгэр эмтээбэтэххэ, устунаа тириилэрэ бааһыран, иринтэлэнэн, хаанныран, сүллэн түһүөхтэрин сөп. Анал бэтэринээринэй үлэһит тирии төрдүттэн, хоһоһотууттан, түүтүттэн сааһалаан чинчийэн, быһааран, кыылы эмтиир. Ордук бэйдиэ сылдыбыт ыттар, куоскалар ыалдыбаллар. Бу ыарыыттан ураты атын да сыстыганнаах ыарыылары тарбатыахтарын сөп.

Демодекоз

Дьизэ кыылын тириитин сүһүрдэр ыарыы. Клещ тириигэ олохсуйан тардатар. Ыалдыбыт ыттар, куоскалар бастаан түүлэрэ түһэр, арыы курдуктаах, хоһоһолоох буолаллар, хос сыттаах буолуохтарын сөп, күүскэ тарбаналлар. Ыарыы тэнийэн истэбинэ, тарбамыт, түүлэрэ түспүт сирдэринэн тириилэрэ кытарар, хахтаах бааска кубулуйуон сөп. Бу ыарыынан ыалды сылдыар тыһыт оҕолорутар эмиз бөрүлэр. Ыт оҕолоро төрүөхтэриттэн доруобуйалара мөлтөх буолар, улаппаттар, эмкэ бөрүмүт буолаллар. Куоска демодекоһа олус сыстыганнаах. Бири дьизэ баар ку-

оскалар бары сүһүрдэлэр. Куоскалар түүлэрэ түспүт, тас көстүүтүгэр уларыыны биллибэт буолар. Ыарыы диагноһа лабораторнай чинчийи түмүгүнэн туруорулар. Анааһыны бэтэринээрдэр куоска, ыт тирииттэн ыаллар.

Саркоптоз (чесотка)

Олус сыстыганнаах клещтэртэн тарданар тирии ыарыыта. Кини тирии иһигэр олохсуйар клещ көрүгэ буолар. Бу клещ тирии уутунан аһылыктанар, ол иһин кыыллар эттэрэ, тириилэрэ хох буолан куураар, хатар, хоһоһолоһор. Саркоптоз ыарыынан ыттар хантан бадарар сысталлар; аһыыр иһиттэриттэн, уйаларыттан, хаһаайын тас уонна атаһын таһаһыттан, ыт оҕолоро ийэлэриттэн, ийэлэрин эминиттэн. Ыарыыга сыстыбыт ыт атын ыттарга тарбатааччы буолар. Бастаах күннэргэ ыт малдыбытын киһи быһаарымыан сөп. Ол эрэри олус түргэнник тарданар ыарыы. Бастаан ыт сирэйин, кулгаабын түүтэ түһэр, кыһыйар. Онтон, икки нэдиэлэ иһигэр ыт тириитэ бүтүннүү сутуллан уулаах баас буолар. Ыттар кырыктыһаллар, тарбаналлар, түүлэрэ, өгнөрө уларыйар, сыттаналлар. Бу ыарыыны сөпкө бириэмэтигэр диагноһын туруорбатаахха, ыттар өлүүхтэрин сөп.

Гельминнэр

(Араас лиистиктэр) - ыт, куоска уонна атын да кыыл иһигэр үөскүүр үөн. Көрүгүнэрэ араас буолар. Бири кыыл ыарыыдааһына дьизэ кыыла барыта сыстар. Лиистик сорох көрүгүнэрэ киһиэхэ эмиз сыстар. Холобур, оҕолор малдыбыт куосканы, ыты кытта оонньоотохторуна, сыстыахтарын сөп. Кыыллар чалбахтан, ууттан, сиикэй эттэн, балыктан, иссинэ сылдьан уонна да атын ыалдыбыт кыылтан сысталлар.

Ыалдыбыт кыыл туруга

Лиистиктээх кыыл бастаан утаа, малдыбыта биллибэт, кэтээн көрдөххө, бириде биллиэн сөп. Кыыл саниэтэ суох, сүүрбэт-көппөт, түүтүн өгө албааркөй, сахсархай, үчүгэйдик аһаабат, хотуолуур буолар уонна иһэ тодо баран ыалдыан сөп. Ыттар, куоскалар эмэхэлэрэ кыһыйан, дэлби саланаллар. Үөннэрэ элбээтэринэ, кыһыйарын тулуйбакка соһон олоһо сылдыар курдук буолуохтарын сөп. Кыыл конъюнктивиттыр, отекаанар, тыһынара марахан буолар. Уопсай туруга, кинин ныйэрбэтин систиэмэтэ мө-

Хаартыска интэриниэт ситимиттэн ылылынна.

түүр, сороһор кэнниттэн үөн быстааһастаах саккырыан сөп. Маннык тас көстүүлэр бэлиэтэнэр буоллактарына, бэтэринээр бырааска көрдөрүт. Лиистик көрүгэ элбэх: хаптаһай уһун, төгүрүк араас уһуннаах, сөбүрдэх курдук хаптаһай. Биһиги эйгэбитигэр аскаридоз (токсаскороз), токкаскариндоз, стронгилятоз лиистиктэр чаастатык бэлиэтэнэллэр. Хас биридин лиистик үөскүүр эйгэтэ тус-туса буолар. Холобур, сорохтор куртахха, сорохтор оһоһоско, сорохтор тыһаа, кыыл этин былчыгнарарыгар баар буолаллар. Бу ыарыылары быһаарарга, кыыл сааһын лабораторияга чинчийэллэр.

Эхинококкоз

Киһи уонна кыыл бары көрүгэ ыалдыар ыарыыта. Киһи ыттан ордук сыстар кутталлаах. Хас биридин мал иитэр кыылын туругун кэтээн көрө сылдыахтаах. Киһиэхэ бу ыарыы личиночнай стадията сайдар. Ол эбэтэр киһи быарыгар, тыгатыгар иккүн тахсан, ол иһигэр саһа паразит үөскүүр. Олус кутталлаах уонна эмтэммэт ыарыы буолар.

Хайдах сыстарый?

- бу паразит аһылыгы кытта киһи иһигэр кириэн сөп (сууллубатах озуруот аһыттан, фрукталартан, таллэйтэн уо. д. а.);
- Оргуупакка эрэ сиикэй ууну иһэртэн.
- Гигиенаны тутуспаттан, ол курдук, ыт, куоска тулар сиригэр ыраастаабаттан, илиини суумакка эрэ аһыртан.

Эхинококкоз – ленточнай чизрбэ (цестода) ыттарга, бөрүлөргө, саһылларга сиһийгэс оһоһосторугар үөскүүр. Кыра үөн буолар, сиппитэ 3-4 члениктээх уонна 2-6 мм уһуннаах сыйдар. Ыттар, кырсалар, бөрүлөр уонна да атын ыкка майгыны-

ныыр кыыллар ыарыдахтарына, саахтары кытта члениктэри таһаараллар. Бу тахсыбыт члениктар хамсаан, саах иһитэн тахсан, почваа, оҕо, маска хатаналлар, хамсыыр кэмнэригэр элбэх симыыты таһаараллар. Ол иһин малдыбыт ыт сааһыттан члениктэри булмуохха сөп. Эхинококк чизрбэтэ ыкка 5-6 мй оһоруон сөп. Бу бириэмэҕэ ыт иһиттэн элбэх членик тахсар. Сороһор ыалдыбыт кыыл түүтүгэр сыстан хаалаллар. Бу сыстыбыт члениктэр симыыттарын киһи илиитинэн тутан сыстыан сөп. Ыт төбөтүн түүтүгэр, кутуругар, кэлин атактарыгар элбэх буолар. Ол иһин булчуттар өлөрбүт бөрүбүт кутуругуттан соһоргут сэрэхтээх.

Ыалдыбыт ыт туруга: ыт кэннэ кыһыйар, тарбанар, тириитэ өлбөөркөй, хараһын уута сүүрүөн сөп, ырыганныыр, хоһуута хаайтарар, арыт сыптарыйар, хотуолуур буолуон сөп. Үөскүгэр ыт бу ыарыынан ыалдыбыта биллибэт. Булчут ыттары сылга 4-тэ үөнүн анал ветеринарнай исписэлиискэ түһэртэриэхтэрин наада.

Трихинеллез

Кыылтан киһиэхэ сыстар социальнай кутталлаах ыарыы. Ыарыыны көбүтээччи Trichinella spiralis кыра төгүрүк чизрбэ буолар. Бу кыра төгүрүк чизрбэ биогельминт буолар, хаһаайынын уларыта сылдыар үөн көрүгэ, киһи хараһар көстүбэт. Эккэ-сиингэ киридеһинэ, 2000-10000 тыһ. личиниктэре диэри элбиэр, тэнийэр кыахтаах. Мантан киһи доруобуйата айгыраан, өлүүн сөп. Киһи, сибиинньэ уонна да атын араас кыыл барыта ыалдыар ыарыыта буолар. Киһи да, ыт да ситэ буспатах кыыл, эһэ, сибиинньэ этин сизин сыстыахтарын сөп. Ол иһин сиикэйи эбэтэр сүүрүгүдүк буспут эти ыкка, куоскага биэрэр олус кутталлаах.

Бу ыарыынан ордук булчут

ыттар ыалдыбаллар. Үөн оһоһоско сыста сылдыан сайдар. Личиниктэ буоларыгар былчынгга тийэр. Трихинеллез инкубационнай кэмэ - 10-25 күнгэ диэри. Саамай кылгаабыта - 5-8 күн, уһаабыта - 6 нэдиэлэ. Сыстыбыт кыыл температура тахсыан сөп, аһаабат буолар, ылааһына эмискэ түһэр, былчынгнара ыалдыар курдук хамсанар, байбаатаннаан да сөп. Аһыыларыгар ыстыыларын ыарыраталлар, сыһаахтарын хамсыыра, тыһынара ыарыыр, моойдорун уһатан дьиктитик хамсатыахтарын сөп.

Саһа үөскээбит личиниктэр былчынгга кириэн, сыстыганнаах буолаллар. Ол кэнниттэн төгүрүк хах буолан, саһа сытар кутталлаахтар. Ону билбэккэ киһи, кыыл сизэтэ да, үөн сайдыбытынан, ыарыы үөскээбитинэн барар. Итинник бириден биригэ сыстан, бу трихинеллез салһанан бара турар. Онон кыыл этин, балыгы химическэй обработка ытан баран, сири ордук. Трихинелла личиниктэлэрэ тууһааһынгга - ыһааһынгга, төһө тонугууга өлбөттөр. Онон кыыл, кырдыаһас этин хайаан да лабораторнай чинчийи кэнниттэн сизэххэ сөп.

Билингки кэмгэ дьон ыттан, куоскаттан ураты, оһону сааратар смалтан араас декоративнай кыыллары иитэр буолла. Бу дьизэ кыылларын учуокка туруоран, сыл устата олохтоох бэтэринээринэй лечебницага көрдөрүллөрө ирдэнэр. Хоһоһуох иһин, биһиги улууспутугар ыттарга токсаскороз, стронгилятоз, дифиллоботриоз, отодектоз уонна демодекоз ыарыылар бэлиэтэнэллэр. Ол иһин хас биридин хаһаайын иитэр кыылыгар эппиэтинэстээхтик сыһыаннаһан, сыстыганнаах ыарыылар утары профилактической эмтэри, прививкалары ылаһалара ирдэнэр. Бу түөрт атахтаах дофотторбутун кытта алтыһан баран, хайаан да тус гигиенаны тутуһаргытын, илии суунары, ыраастаанары умнуман!

Ахтан-санаан. Быраатым Манган Байбал аата үйэтитиллэр

Оксана УГАРСКАЯ

Бу орто дойдуга хас биридии киһи бэйэтэ туспа суол-лаах-инстээх кэлэн барар буоллаҕа, кимикэ эрэ уһун, кимикэ эрэ кылгас кэм бэриллэн, эрдэттэн суруллан сыттаҕа...

Лыткин Павел Гаврильевич 1976 сыл ыам ыйын 17 күнүгэр Чыаппараҕа Лыткиннар дьиз кэргэнгэ төрдүс оҕонор күн сиригэр көрбүтэ. Аҕабыт Гаврил Уварович бөтөрүнээр буолан соло булбат үлэлээбэ, куруук, ордук саас, дьикитигэр көстүбүт буолара, ийэбит Мария Михайловна уһун сылларга олохтоох оҕуураабыта. Биһиги биһигэ төрөөбүт алтыбыт. Аҕабыт ыраахан ыраахтан олох эдэрчи сааһыгар бу олохтон туораабыта. Ийэбит барахсан алта оҕотун кытта бэйэтэ эрэ тула эргийэн хаалбыта. Оччолорго улаханнара, мин, оҕуулаһа бүтүрээри сылдьар кэмим этэ. Оттон икки кыра, сыры-сыллааһа оҕолор этэ, кырабыт алта эрэ ыйдааҕа. Аҕабыт баарына дьиз-уот, сүөһү-ас бөҕө буолан ыһыр-бааччы олохтооһун хаһааһыстыбата барыта ийэбит намчы санныгар сүктэриллэбитэ. Дьылҕа хаан олус да киһи туһугар тыһыһыан ылбыт эбит. Павлик ол кэмгэ төрдүс кы-

лааска үөрэнэ сылдьара. Кыра бырааттара киниттэн арыттаахтык төрөөбүт буолан, киһи өр кэмгэ кырабыт, "мурун бөтө" буолан сүрдээхтик мааныланан улааппыта. Аҕабыт киниэхэ, саринттан эргиллэбэтэх убайдарын Лыткин Павел Иванович – Манган Байбал аатын кэриэстээн биэрбит. Аатыгар сөп түбэһэн оҕобут сырдык, этэллэрин курдук "кыыс кэрэ" сөбөрлөөбүт, унуоһунан да биһиги аймакха суох өндөс киһи этэ. Таптаан "Мада-ан!" диэн ыһырдакха, хайыһа түһэр буолара.

Оскуола кэннигэр Павлик ийэтигэр көмөлөһөрү үөрэххэ барбакка, биһир сыл соҕуоска саһыл ферматыгар үлэлээбитэ. Бу 1994 сыл кыһыныгар буолбута дии, били, бастагы улахан ситиһилээммит күрэхтэһинтэ – МПМК бириһингэр

өрөспүүбүлүкэтээҕи мас тардыһымыта. Онно киһи 1 миэстэни ылбыта. Оччолорго ыспартыбынай саалабыт тигинэччи үлэлиирэ, олохтоохтор киниэхэ бары саалаҕа тардыһаллара. Дьарыктар, күрэх соннуулар барыта уочаратынан былааннаахтык бараллара. Кыһыныгы хараҥа киниэхэргэ саала уота хойукка диэри сандааран турар буолара. Дьэ, ол кэмнэргэ киниэхэ успуорка таптал, сүгүрүйүү үөскээбит буолуохтаах дии саныыбын.

Ити сыл кэннигэр баҕаран туран, ЯПУ-1 физкультурнай салаатыгар үөрэххэ туттарсан кирибитэ. Манна талааннаах тирэһиһэргэ Федор Матвеевич Дяттеревка түбэһэн, мас тардыһымытын утумнаахтык дьарыктанан саҕалаабыта. Оччолорго мас тардыһымыта Саха сиригэр да үрдүнэн улахан сэнээрини ылан, үгэниһэн турар кэмэ этэ. Ол кэмгэ Чыаппара уолаттара бу көрүгүнэн олус үлүһүйэн дьарыктанан, Александр Сивцев, Николай Барашков уонна биһиги Павликтыт күрэхтэһинилэргэ ситиһиллэнэн, ааттара ааттанан барбыта. Биһир улахан ситиһиллээх түһүлгэтинэн 1995 сыллаахха Төһүлүгэ ытыллыбыт "Манчаары оонньуулаһа" буолбута. Онно 65 киһиэхэ киһи биһир дойдубулааһын Николай Барашков кэннигэр 2-с миэстэ буолбута.

Аммаҕа Шараборин бириһингэр өрөспүүбүлүкэтээҕи күрэххэ 62 киһиэхэ бочуоттаах 3-с миэстэни ылбыта. "Золотая палка" диэн эмиз өрөспүүбүлүкэтээҕи күрэххэ 1-кы миэстэ, Борогонго буолбут Мас Мэхээлэ бириһингэр эмиз миэстэлэһэн кэлбитэ. Итинтэн да атын өрөспүүбүлүкэ уонна оройуон күрэхтэригэр призер, чемпион аатын ылбыта элбэх. 1998 сыллаахха "Мас тардыһымытыгар Саха сиригэр успуордун маастара" буолбута.

Павел үөрэҕин бүтэрэн, идэтинэн Чыаппара, Болтоно оскуолаларыгар физкультура учууталынан үлэлээбитэ. Оҕо ситэ илик этигэр-синигэр мас тардыһымыта эчэйиһилээх, ыраахан, табыҕаа суох успуорт көрүгэ буолар диэн чэпчэки спорт көрүгүнэн – волейболунан – оҕолору дьарыктаабыта. Ону таһынан, оскуола орто сүһүөх кылааһын оҕолоро успуорт көрүгэр күрэхтэһининэн хабыллымыта ситэ болҕомтодо ылыллыбатыттан оҕо сайдыыта мөлтүүр диэн волейболга күрэхтэһинини туруорсан киллэртэбитэ, улууска биһир үтүө саҕалааһын быһыытынан сыаналаммыта. Бүтэһик үлэлээбит оскуола Болтоно икки сыл Павел кэриһингэр волейбол күрэдин ыта сылдьыбыта. Онно аймактар кыттыһан биһирэ туруорбуппут.

Быһыл төрөөбүт нэһилиэтин

баһылыга Иван Оконешиников көрдүлүн, уолбут кэриһингэр мас тардыһымытыгар өрөспүүбүлүкэтээҕи турнир ытыллар буолбутун истэн үөрдүбүт. Оҕобут барахсан кыл – кылгастык күлүм гыммыт олоҕор таах сылдыһа-батаһын, олохтоохтон туһуута буолан, ити турнир киһи аатыгар сырдыгынан сыдыааһын, үтүкэ кубулуйан ытылаа, үйэтитэ турдун. Бу түһүлгэтин кынат анныһан саҕа ааттар таҕыстыннар!

Оҕобут ситиһинилэрин үчүгэйдик билэр, өйдүүр баһылыктыгар Иван Ивановичка, Павел ийэтэ, биһиргэ төрөөбүтүтэрэ уолбут аага ааттанарыгар кыһамныыт киһи дирһиник махтанабыт! Эһиэхэ эргийэ туһуура бу сир үрдүгэр өссө элбэх төлөрү уоттаах сыллары, убаарабат дьулуур, чэтиэн доруобуйаны баҕарабыт! Нэһилиэтин туһугар өссө да Ай-тут, Үлэлэ, Олор! Ону тэнэ мээдин үөрүүлээх да, хомолтолоох да күннэригэр көмө-тирэх буолар аймактарытыгар, Алаҕар Лыккытыгар улахан махталбыт анаар. Аҕабыт суох буолуодуттан эһиги кыһамныгытын билэн, баччага кэллэбит. Бу да тэрээһингэ эһиги көмөбүт-һымааһыт, сүрэххит сылааһа баарын билэбит. Барыгытыгар чэтиэн туругу, дьоллоох ологу, этэнгэ буолууну баҕарабыт!

Афиша

Фильм Ирины Никитиной

ХАПХААН

В кино 2 НОЯБРЯ

10:00ч 11:40ч 18:45ч

Репертуар 2 ноября 3 ноября

13:20ч 15:15ч 16:50ч

ДОЧЬ БОЛОТНОГО ЦАРЯ ПОМ-ЛОВУШКА ЦОХТ ЕРГЕЙСТ

Скидки и льготы на посещение киносеансов кинотеатра «Айыллаан»

Вторник - Многодетным семьям (Льготы предоставляются на членов только одной семьи) 50% от стоимости билета.
Среда - Пенсионеры, инвалиды I, II группы 50% от стоимости билета.
На все дни кроме четверга
Ветераны ВОВ, дети инвалиды 100% от стоимости билета.
Пятница - Ветераны боевых действий, дети сироты (круглые сироты) 50% от стоимости билета.
Без ограничения - дети до 5 (пяти) лет включительно 100% от стоимости билета.
В день рождения - Именинникам (при предъявлении документа) 3 дня до и 3 дня после 100% от стоимости.

Күн - дьыл туруга

Сэтінньи ый – Баай Байанай Айыы ыйа

Сэтінньи ыйы – Ыам ыйа батыһар

Сэтінньигэ кыһын хайдах буолуон, саас хойу-туон дуу, эрдэлээн дуу быһаараллар. Сэтінньи тибиитэ элбээтэһинэ, үс буолар, оччого саас тоҕус тибиитэ түһэр. Бу түбэлтэһэ өҥ дьылы күүтэллэр. Сэтінньи ыйы ыам ыйа батыһар.

Миитэрэйэп саҕана (сэтінньи 8 күнэ) халлаанга чүмэчи курдук былыттар табыстахтарына, сылаас кыһын буолар. Ыт атаһын чикюччи тэбинэн ойгоһонунан сыттаһына, хаар түһүө. Өрүс уута тура илигинэ кыстык хаар түстэһинэ, кыһаҥан дьыл кэлэр. Ойбону саҕа аллардакха, уута толору тахсар, ардыгар модьоботун таһыгар охсор буоллаһына, уулаах саас, итинэн өҥ сайын кэлэр. Уу нэһиһлэ тахсар, өрө тэллэт буоллаһына, сааһыгар үрэххэ уу кэлбэт, уута суох саас буолар.

Сэтінньи ый билгэтэ

Сэтінньи 2 күнэ – былыттаннаһына, кыһына ичигэс.

Сэтінньи 3 күнэ – Бу ыйга үс тибиитэ түстэһинэ, саас тоҕус тибиитэ түһэр дириллэр. Онтон элбэх буоллаһына, өҥ дьыл буолар, аҕыйах буоллаһына, кураан дьыл буолар.

Сэтінньи 5 күнэ – Былыта суох күн хаар кыдамнаан, элбэх кыраһа түстэһинэ, өҥ сыл буолар. Кыраһа кыра буоллаһына, кураан сыл буолар диэн суруйаллар.

Сэтінньи 8 күнэ – Сэтінньи 8 күнүттэн (Миитэрэйэп күнэ), сахалыы халандаарынан, идэһэни өлөрүү саҕаланар. Миитэрэйэп күнүгэр халлаанга чүмэчи курдук былыттар табыстахтарына – кыһына тымныы, оттон үдүк-бадьык уонна сырдыктын будулдан былыттар табыстахтарына, тымныы кыһыны күүтүн.

Сэтінньи 15 күнэ – Ый уонна Үргэл алтыһаллар. Ырааһынан ааһыстахтарына, сылаас соҕус буолар. Чугаһынан ааһыстахтарына, тымныы буолар дириллэр.

Сэтінньи 15 күнэ – Мунҕа бүтэр (Саха ыалын халандаарыгар – Мэхээлэйэп күнэ).

Сэтінньи 22 күнэ. Былыттаннаһына, ахсынньы 4 күнүгэр диэри ичигэс турар.

Сэтінньи 25 күнэ. Уус Алдан улуутун Курбуһах олохтооҕо Федот Николаевич Аммосов суруйбутунан, Мэхээлэйэп таһара күнэ.

Сэтінньи 26 күнэ – ый бүтүүтэ сэргэ төбөтө сэтэрччи тонгор тымныыта түһэр. Бу өссө аам-даам тымныы түһүүтэ буолбатах.

Сэтінньи 27 күнэ. Саҕа үүнэр ый туруору табыстаһына – тымныы ый үүммүтүн бэлиэтэ.

Сэтінньи 28 күнэ. Сулустар бачыгыры хойуутук чабылыннастахтарына – халлаан тымныйарыгар.

Сэтінньи 29 күнэ. Кыһынын собурууттан, арбааттан салгынаннаһына – тымныйар. Хотуттан, илинтэн салгынаннаһына – тыал-хаар түһэр.

Урут баччаларга Өлүөнэ өрүс сабыллан, кыдымаах кириэ, сэтінньи 7 күнүгэр бастагы мас-сыаналар туорууллар этэ. 40-45 кыраадыстаах тымныылар түһэллэр. Бу аата Арктика сылыһыта Хотугу муустаах муорабыт мууһун ириитин охсуута буолар, эһиһ өссө сылпыаары турар. Онон айылҕа тосту уларыйыларын биһирдэ буолар көстүүлэрин туһуула буолабыт.

КИИН УЛУУСТАР:

Ый устата киин улуустарга хаара кэмчи буолууһу, ол онугар күн аайы кыра-кырааан кыраһалыыр. Ый устата баара-суоҕа 15 мм хаар түһүүһү.

Бу ый I декадата, урукку сылларга тэннээтэххэ сылаас. Күнүс -19С кыраадыс тымныы, түүнүн -24С тымныы. II Декада күнүс -24С кыраадыс тымныы, түүнүн -28С кыраадыс тымныы. III Декада күнүс -30С кыраадыс тымныы, түүнүн -35С кыраадыс тымныы буолууһу.

